

Monumentnummer*: 531985

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijkmonument
Inschrijving register* 05 juni 2015
Kadaster deel/nr 82805/9

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Nieuwendijk Altena Noord-Brabant

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Appartement aanduiding Grondperceel
Werkendam R 633

Omschrijving**

Cluster 83.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding \t

BOMVRIJ GEBOUW met KAZERNE en REMISES als voorbeeld van een type bomvrije bouwwerken dat aan drie zijden en bovenop is voorzien van een aarden dekking en dat alleen een gevel aan de keelzijde bezit. Het kazernegedeelte telt twee bouwlagen, een kruitmagazijn en twee remises op verdiepingshoogte.

Een kazerne is een verblijfsgebouw voor soldaten en hun uitrusting. Het waren de Fransen die eind 18e, begin 19e eeuw het stelsel invoerden soldaten in kazernes te legeren; vele kazernes zijn vanaf die tijd deel gaan uitmaken van forten, maar hiernaast zijn er ook talrijke als afzonderlijke bouwwerken binnen of buiten de bebouwde kommen (steden) tot stand gekomen. De binnen de 19e-eeuwse forten en andere werken gesitueerde kazernegebouwen waren gewoonlijk als bomvrije onderkomens geconstrueerd, dat wil zeggen dat ze bestand dienden te zijn tegen vijandelijk artillerievuur. Als bouwmetaal werd metersdik metselwerk of (gewapend) beton toegepast, terwijl als dekking van het dak en de frontzijde bovendien een aanaarding plaatsvond. Verzwaring van metselwerk, toepassing van schokabsorberende metselsystemen (onder meer door middel van bogen), flauwe hellingshoeken en gebogen of juist puntige vormen, gebruik van beton - en later van gewapend beton - in steeds zwaardere uitvoering, was een van de manieren om vestingwerken bestand te houden tegen toenemende aanvalskracht. Bovendien was het aanbrengen van aarddekkingen een goed middel gebleken om de energie te absorberen of te dempen. Dit is de reden waarom vele gemetselde of betonnen werken van een

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

aardlaag of een frontbescherming van zand of aarde zijn voorzien. De niet binnen fort en andere werken gelegen kazernes waren al dan niet speciaal voor die bestemming opgerichte en ingerichte gebouwen met accommodatie voor de (permanente) legering van militairen, vaak ook voorzien van andere militaire faciliteiten, zoals exercitieterreinen.

Remises zijn bouwwerken waarin wapens, munitie, andere materialen en uitrusting konden worden opgeslagen. Remises zijn gewoonlijk uitgevoerd als bomvrije bouwwerken, dat wil zeggen dat ze bestand moesten zijn tegen beschieting met projectielen van bepaald kaliber.

In het geval van de kazerne met remises van het Werk aan de Bakkerskil heeft vrijwel rondom aanaarding van het zware metselwerk plaatsgevonden; alleen de hoofdgevel is zichtbaar. De kazerne met remises bevindt zich centraal op het fort met de gevel naar het noorden - de keelzijde van het verdedigingswerk.

Omschrijving

BOMVRIJ GEBOUW met KAZERNE en REMISES van het Werk aan de Bakkerskil - aan drie zijden en bovenop gedekt door een dikke aanaarding, waardoor alleen de gevel aan de keelzijde of noordzijde in het zicht is. Het totale werk is onderkelderd met waterreservoir, beerput en omgekeerde gewelven als fundering. De in zwaar metselwerk uitgevoerde, ongeveer 75 m lange gevel omvat een 11-tal niet identieke traveeën, waarvan de zes linkse en de meest rechtse twee bouwlagen tellen en de vier overige één bouwlaag. Het geveleinde volgt deze indeling door in het midden aanzienlijk te dalen en ook de oppervlakte van gronddekking volgt deze opbouw. De kazerne bevindt zich in het linker deel. De gevel eindigt aan weerszijden in een achterwaarts gebogen keermuur, die voorheen op de begane grond aan het zicht werd onttrokken door haakse op de hoofdgevel geplaatste muren waarachter gemetselde gewelven met aanaarding en hellingen. De sporen van deze niet meer aanwezige bouwdelen zijn nog waarneembaar. Geleding van het linker geveldeel, waarachter zich de kazerne bevond, door meervoudige strekkenbogen. Gekoppelde toegangs- en venstercombinaties bestaande uit getoogde toegangen met aan weerszijden overwegend dito vensters van niet overal gelijk formaat. Getoogde, houten, enkele en dubbele deuren en dito luiken. Op de verdieping vergelijkbare typen enkelvoudige of gekoppelde gevelopeningen van verschillend formaat. Het rechter deel is soberder uitgevoerd, met slechts een toegang op de begane grond en op de verdieping ter plaatse van de vroegere aanbouw. Het lage middendeel geleed door meervoudige strekkenbogen en elk voorzien van een of meer gevelopeningen. Het interieur is niet bezocht.

Waardering

Het BOMVRIJ GEBOUW met KAZERNE en REMISES van het Werk aan de Bakkerskil is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel uit de jaren 1877-1880, namelijk een voorbeeld van een bakstenen en met aarde gedekt, bomvrij gebouw.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Het onderdeel is representatief omdat het in verschijningsvorm nog steeds de kenmerken vertoont die het toenmalige defensieve doel onderstrepen.

* Het onderdeel is goed bewaard omdat het in de loop der tijd weinig wezenlijke aanpassingen heeft ondergaan en het de oorspronkelijke structuur heeft behouden.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Militair verblijfsgebouw

Functie